

Els batxillers del col·legi dels Maristes de Girona. Josep Pla és el primer dels asseguts, a l'esquerra de la fotografia.

Expedient i exàmens de Josep Pla a l'Institut de Girona

Josep Clara

L'experiència escolar del batxillerat de Josep Pla i Casadevall (Palafrugell 1897-1981) ha estat explicada detalladament pel mateix escriptor al llibre *Girona* (1952), i de manera més resumida a *Notes del capvesprol* (1979). En aquest darrer escriu concretament:

«De l'escola del poble, en la qual vaig estudiar el primer any de batxillerat, vaig passar a examinar-me a Figueres (...)

En el segon curs de batxillerat vaig entrar d'alumne intern als Maristes de Girona, alumnat que anava lligat amb l'Institut de la ciutat (...). L'Institut fou el primer contacte que vaig tenir amb un establiment de l'Estat. Instal·lat en un antic convent enorme, complicat, indescriptible, disposava d'uns quants professors pessims molt vells, indiferents i ineptes, i d'un grup de profes-

sors més joves, de primera qualitat. Jo he estat deixeble del senyor Cazorro, del senyor Ballester (història), del senyor Estalella (ciències físiques i químiques), del senyor López (matemàtiques) i de pocs més. Aquests senyors eren intel·ligents i sabien el que es deien. Els altres...» (1).

Pla, efectivament, va viure a l'internat dels germans Maristes des del curs 1909-1910 al 1912-1913, en què fou expulsat per insubordinat o, potser millor, com explica al llibre autobiogràfic d'aquells anys, per culpa de «la típica crisi de l'adolescència, que tots, amb més o menys intensitat, hem passat i sentit» (2). Això l'obligà a aprofitar la convocatòria extraordinària i a examinar-se com a alumne lliure de les assignatures del darrer curs.

En aquest treball documentem les qualificacions que Pla va obtenir durant el batxillerat i presentem els darrers exàmens que va realitzar per tal d'obtenir el títol de batxiller.

Les assignatures del pla de 1903

El pla d'estudis que va seguir Josep Pla a l'hora d'estudiar el batxillerat fou el de Gabino Bugallal, establert el 6 de setembre de 1903, que modificava i alleugeria el que el 1901 havia dictat Romanones (3). Era un batxillerat de sis cursos, les matèries dels quals eren distribuïdes d'aquesta manera:

PRIMER CURS

Llengua castellana (classe alternada), Geografia general i d'Europa (alternada), Nocions i exercicis d'Àrithmètica i Geometria (alternada), Religió (dues classes setmanals) i Cal·ligrafia (alternada).

SEGON CURS

Llengua llatina (alternada), Geografia especial d'Espanya (alternada), Àrithmètica (alternada), Religió (dues classes setmanals), i Gimnàstica (alternada).

TERCER CURS

Llengua llatina (alternada), Llengua francesa (alternada), Història d'Espanya (alternada), Geometria (diària), Religió (una classe setmanal) i Gimnàstica (alternada).

QUART CURS

Preceptiva literària i composició (alternada), Llengua francesa (alternada), Història universal (alternada), Àlgebra i Trigonometria (diària) i Dibuix (alternada).

CINQUÈ CURS

Psicologia i Lògica (alternada), Elements d'història general de la Literatura (alternada), Física (diària), Fisiologia i Higiene (alternada) i Dibuix (alternada).

SISÈ CURS

Ètica i Rudiments de Dret (alternada), Història natural (diària), Agricultura i tècnica agrícola i industrial (alternada) i Química general (alternada).

Cal apuntar que la Religió era una matèria voluntària, i que els alumnes oficials aprovaven les assignatures de Dibuix i de Gimnàstica «sin examen, por certificados de asistencia y aprovechamiento, expedidos al fin de curso por los respectivos profesores oficiales» (4).

L'expedient personal

Com conta ell mateix, Pla s'examinà d'ingrés, com a alumne lliure a l'Institut de Figueres, el dia primer de juny de 1909. La prova, que s'havia de fer davant de tres catedràtics, un cop s'havien completat els deu anys d'edat, comprenia tres tipus d'exercicis. Primerament, hi havia l'exercici escrit, compost d'un dictat (un fragment del *Quijote*) i d'unes operacions aritmètiques. Segonament, l'exercici oral que comprenia nocions generals d'Àrithmètica fins a la divisió i el sistema mètric, Geometria pràctica, coneixements útils de ciències, arts i indústries, i nocions generals de Religió i Moral. Finalment, l'exercici pràctic, que abastava l'examen d'un objecte natural o artificial del qual calia explicar-ne les qualitats, lectura, explicació oral i anàlisi gramatical del *Quijote* i nocions de Geografia sobre el mapa (5).

Pla va aprovar l'examen d'ingrés, i en aquell mateix establiment, immediatament, s'examinà de les assignatures del primer curs. Les notes (6) que van correspondre-li foren les següents:

Llengua castellana: Notable
Geografia general i d'Europa: Notable

Nocions d'Àrithmètica i Geometria: Notable

Cal·ligrafia: Excel·lent

José Pla es va matricular a l'Institut de Girona, el 30 de setembre de 1909, per prosseguir els estudis del batxillerat com a alumne oficial. En acabar el curs 1909-1910, obtingué aquestes qualificacions referides al segon any dels estudis:

Llengua llatina: Excel·lent (premi)
Geografia especial d'Espanya: Excel·lent (premi)

Àrithmètica: Notable

Gimnàstica: «Ganada»

Durant el curs 1910-1911 va estudiar tercer, i les qualificacions obtingudes foren aquestes:

Llengua llatina: Notable

Llengua francesa: Excel·lent (premi)

Història d'Espanya: Excel·lent (premi)

Geometria: Excel·lent (premi)

Gimnàstica: «Ganada»

Les del quart any, cursat el 1911-1912, van ser les següents:

Preceptiva literària i composició: Notable

Llengua francesa: Excel·lent

Història universal: Excel·lent (premi)

Àlgebra i Trigonometria: Excel·lent (premi)

Dibuix: Aprovat

Durant el curs 1912-1913 va examinar-se de les assignatures de cinquè i sisè. Tot primer, en els exàmens ordinaris, va aprovar el cinquè amb aquestes notes:

Psicologia i Lògica: Notable

Elements d'història literària: Notable

Física: Notable

Fisiologia i Higiene: Aprovat

Dibuix: Aprovat

També s'examinà d'Agricultura de sisè, assignatura que superà amb la qualificació d'aprovat. En els exàmens extraordinaris va treure notable d'Ètica i Rudiments de Dret, i aprovat d'Histò-

A més de jugar a futbol amb els Maristes de Girona ho va fer amb l'equip de l'Ateneu Palafrugellenc, possiblement cap a l'any 1914. José Pla és el quart dels drets, començant per l'esquerra.

ria natural. Per acabar el batxillerat només li restava una assignatura, la Química de sisè. Se n'examinà com a alumne lliure el dia 11 de desembre de 1913, i hom el qualificà d'aprovat.

L'examen de grau

Superada l'assignatura de sisè que li quedava, Josep Pla s'examinà tot seguit –l'11 de desembre de 1913– de la prova de grau o revàlida. La normativa vigent establia: «Los ejercicios del grado de Bachiller para los alumnos oficiales y no oficiales serán dos: uno de Letras y otro de Ciencias, y en cada uno de ellos habrá un ejercicio escrito por el alumno sobre dos temas sacados a la suerte de los cuestionarios únicos que formulará el Consejo de Instrucción pública, a propuesta de los Claustros de Profesores de todos los establecimientos de enseñanza; un ejercicio práctico de análisis, traducción, examen de objetos o resolución de casos y problemas que el Tribunal proponga. Para redactar el ejercicio escrito, quedará el graduante incomunicado «sin libros ni apuntes» durante el tiempo necesario, sin exceder de dos horas» (7).

Pel que fa a l'exercici de Lletres, els temes que Pla hagué de desenvolupar foren el número 10, sobre el verb (definició, classes, conjugació), i el 25, sobre les classes de gènere que admet el llatí i nocions sobre noms comuns, epicens i ambigus. De la lectura de l'examen es dedueix que Pla s'equivocà a l'hora de posar un exemple de verb intransitiu («Yo soy amado» és una frase passiva) i que no va saber explicar-se sobre els noms epicens i ambigus. Però, malgrat això, els professors Massa, Ballester i Sagrera qualificaren l'exercici amb la nota d'excel·lent.

L'exercici de Ciències –tema 10, sobre les proporcions, i tema 111, sobre zootècnica especial– va ser jutjat pels professors Xifra, López i Estalella. L'exposició no conté errors significa-

MABEL PIEROLA

tius, però podia ser més completa. Potser per això només va merèixer la qualificació d'aprovat (8).

Conclusió

«Arribar a tenir el batxillerat –reconeix Pla– em costà ben poc esforç. Vaig tenir, sempre, bones notes. Però això és secundari. L'important és que l'esforç, el treball, fou insignificant (...). Era de sis anys –pla Romanones– i el vaig fer en cinc» (9).

De fet, Pla va superar l'ingrés i el primer curs a dotze anys d'edat, i el darrer any acadèmic –el de la crisi– va enllestir dos cursos alhora, la qual cosa vol dir que era un alumne llest, que se'n sortia amb poc esforç. Les notes obtingudes van ser, efectivament, les d'un estudiant no mediocre. El seu expedient reporta –si no comptabilitzem el Dibuix i la Gimnàstica– nou excel·lents (amb set premis), nou notables i quatre aprovats. Els exercicis corresponents a l'examen de grau de batxiller, qualificats amb la nota

d'excel·lent, el primer, i d'aprovat, el segon, sintetitzen –amb alguna contradicció– el que fou el currículum de Josep Pla. La contradicció seria que ell sentia predilecció pels professors de Ciències i, en canvi, la nota que li adjudicarien aquests fou inferior a les de Lletres.

Que Pla sentia una atracció especial per les Ciències ho prova també el fet que començà a estudiar Medicina. Però, a la llarga, estudià Dret, que és una carrera més de Lletres, per a les quals l'excel·lent també confirma que estava ben preparat. Ambdós exercicis, però, demostren el tipus d'ensenyament de l'època, de preguntes i de respostes concretes, com si es tractés d'un catecisme. D'altra banda, cal constatar que la cal·ligrafia de Pla és neta i clara, ferma i fàcil de ser llegida per qui havia de corregir la prova, i que el seu text no mostra vacil·lacions especials. I això també esdevé una prova més d'una personalitat destacada.

Josep Clara és historiador.

Notes

1. J. PLA. *Notes del capvesprol*. Barcelona, Destino, 1979, pàg. 344.
2. J. PLA. *Girona. Un llibre de records*. Barcelona, Destino, 1976, pàg. 227.
3. *Gaceta de Madrid*, 16 de setembre de 1903.
4. Reglament d'exàmens, publicat a *Gaceta de Madrid*, 15 de maig de 1901, article 11.
5. *Ibid.*, article 6.
6. L'expedient acadèmic de Pla és tret de l'Arxiu Històric de Girona, Fons Institut «J. Vicens Vives», expedient 5627.
7. *Vegeu la nota 4, article 13*.
8. Les notes són extretes del llibre *Grados de Bachiller. Curso de 1913 a 1914*, guardat a l'Arxiu Històric de Girona. A través d'aquest document sabem que el dia 13 de desembre de 1913 Pla pagà 50 pessetes en paper de l'Estat i 25 més en pòlisses, per tal de sol·licitar el títol corresponent. Aquest document va ser recollit de les dependències de l'Institut de Girona, el 3 de juny de 1914, per Josep Ganigué i Ros, company de les tertúlies palafrugellenques.
9. *Notes del capvesprol*, citat, pàg. 346.

Enseñanza

N.º de la papeleta de derechos académicos

D. *Manuel Balma* Profesor de Gimnasia

CERTIFICO: Que D. *José Pla* natural de *Palafrugell* provincia de *Gerona* durante este curso ha asistido con aplicación á la enseñanza práctica de GIMNASIA, dada á mis alumnos según las instrucciones de la Real orden de 31 de Diciembre de 1894, habiendo obtenido los adelantos que se desprende del cuadro siguiente:

	AL PRINCIPIAR EL CURSO	A FIN DE CURSO	
ESTATURA. {	total	1476 milímetros	1508 milímetros
	de rodillas	1080	1115
	sentado	795	775
CRÁNEO {	circunferencia	560	560
	diámetro antero-posterior	182	182
	transversal	151	151
PECHO {	circunferencia mamilar	750	770
	diámetro antero-posterior	795	790
	transversal	255	255
Circunferencia umbilical	590	600	
Peso	39 kilogramos	43 kilogramos	
Compresión dinamométrica	30	32	
Tracción dinamométrica			
Capacidad pulmonar (con el espirómetro)	1'92 litros cúbs.	1'86 litros cúbs.	

Y á los efectos oportunos, conforme con lo prescrito en las disposiciones vigentes, libro la presente en *Gerona* á *veinte* de *Mayo* de mil novecientos *diez*.

El Profesor que ha dado la enseñanza,

Manuel Balma

V.º B.º
El Profesor del Instituto,

Enseñanza

N.º de la papeleta de derechos académicos

D. *Manuel Balma* Profesor de Gimnasia

CERTIFICO: Que D. *José Pla* natural de *Palafrugell* provincia de *Gerona* durante este curso ha asistido con aplicación á la enseñanza práctica de GIMNASIA, dada á mis alumnos según las instrucciones de la Real orden de 31 de Diciembre de 1894, habiendo obtenido los adelantos que se desprende del cuadro siguiente:

	AL PRINCIPIAR EL CURSO	A FIN DE CURSO	
ESTATURA. {	total	1508 milímetros	1609 milímetros
	de rodillas	1115	1189
	sentado	775	815
CRÁNEO {	circunferencia	560	570
	diámetro antero-posterior	182	185
	transversal	151	155
PECHO {	circunferencia mamilar	770	770
	diámetro antero-posterior	790	810
	transversal	250	255
Circunferencia umbilical	600	615	
Peso	43 kilogramos	52 kilogramos	
Compresión dinamométrica	32	30	
Tracción dinamométrica			
Capacidad pulmonar (con el espirómetro)	1'46 litros cúbs.	2'35 litros cúbs.	

Y á los efectos oportunos, conforme con lo prescrito en las disposiciones vigentes, libro la presente en *Gerona* á *veintiseis* de *Mayo* de mil novecientos *once*.

El Profesor que ha dado la enseñanza,

Manuel Balma

V.º B.º
El Profesor del Instituto,

Ejercicio escrito para el examen de la Asignatura de

Química

Verificado por el tribunal a presencia de los alumnos, el oportuno sorteo, han sido designadas las lecciones núms. 4.º y 5.º del Programa, habiendo escogido el que suscribe la de número 4.º cuyo programa dice así (Se copiará el programa de la misma).

Lección 4.º

Esencias Alcaufor

Preliminares. Esencia de trementina esencial. Esencias diversas. Extracción de las esencias. Caucho. Alcaufor ordinario. Alcaufor de Borneo. Aplicaciones. Celuloide.

La serie aromática responde a la fórmula general $C_n H_{2n-6}$ y el primer miembro de la serie es la trementina o esencia de trementina cuya fórmula es $C_{10} H_{16}$, llamada además aguarrás. La trementina es un producto natural que fluye de las incisiones producidas en las plantas coníferas (pino). Sin variar la composición, cambian las propiedades de la trementina según las especies de que proceden. Por ejemplo la del pino marítimo, que se llama trementeno y desvía el plano de polarización hacia la izquierda, mientras que el australeno, que procede de otra especie de pino, lo desvía hacia la derecha. La trementina tiene olor fuerte, característico, es insoluble en el agua, y en el alcohol, pero ella disuelve, disuelve cuerpos como el alcaufor, caucho, etc. Además de los esencias ya citados, trementeno y australeno, hay el citeno que se halla en el jugo del limón.

El alcaufor, $C_{10} H_{16} O$, es un sólido, muy blando que se aplasta sin reducirse a polvo, tiene olor fuerte, agradable. Ya sabemos que se volatiliza sin reducirse a polvo. Existe el alcaufor en la camphora, planta de la China, que es de donde se extrae. Existen cuatro alcauforos, el timol $C_{10} H_{16} O$, Camphol $C_{10} H_{16} O$, bornenol $C_{10} H_{16} O$ y el timol $C_{10} H_{16} O$. El más importante es el bornenol o alcaufor de Borneo, muy parecido por su olor al alcaufor ordinario. El mentol es muy fusible y el timol que se extrae del tomillo, lo el menos hidrogenado.

Gerona 11 de Diciembre de 1912

Firma del interesado,

Jose Pla Casademall

Jose Pla Casadevall

Ejercicio escrito para el examen de ~~la Asignatura de~~
Grado de Bachiller (Ciencias)

Verificado por el tribunal a presencia de los alumnos, el oportuno sorteo, han sido designadas las lecciones núms. 10 y 11 del Programa, habiendo escogido el que suscribe la de número cuyo programa dice así (Se copiará el programa de la misma).

Lección —

Lección 10. Teorema que se fundamenta la teoría de las proporciones.

Se llama proporción a la igualdad de dos razones. El teorema que se fundamenta es el siguiente: El producto de extremos es igual al producto de medios. Sea la proporción $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$; si se multiplica por los denominadores se tendrá $a \cdot d = c \cdot b$ y multiplicando tendremos $a \cdot d = c \cdot b$ que es lo que queríamos demostrar. De esto se deducen los Teoremas: 1º $a = \frac{c \cdot b}{d}$; Un extremo es igual al producto de medios dividido por el otro extremo. 2º $b = \frac{a \cdot d}{c}$; Un medio es igual al producto de extremos dividido por el otro medio. El segundo teorema es el siguiente; si el producto de dos números es igual al producto de otros dos, con esos 4 números se puede formar proporción. Sea $a \cdot d = b \cdot c$; si dividimos por $b \cdot d$, tendremos $\frac{a \cdot d}{b \cdot d} = \frac{b \cdot c}{b \cdot d}$ y simplificando $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ que es la conclusión. Esto explica que las $\frac{a}{b}$ proporciones se puedan escribir 8 veces, cambiando todos los términos de lugar.

11. Anatomía especial. Equidos.

Se llama anatomía especial a la que aplica los principios generales de producción animal a cada raza. Se llaman equidos a todas las especies que están dentro del género Equus (Equidos). Los equidos comprenden dos razas: los Equus caballus (Equidos caballeros) y Equus asinus (Equidos asnales). Los Equidos caballeros comprenden 3 razas principales y multitud de variedades y los Equidos asnales, que comprende 2 razas la europea y la africana con variedad de especies. El mejor método de producción es la selección. Los equidos se usan principalmente en producción de fuerza.

Gerona 11 de Diciembre de 1913.

Firma del interesado.

Jose Pla Casadevall

Ejercicio escrito para el examen de ~~la asignatura de~~
Grado de Bachiller. Letras

Verificado por el tribunal a presencia de los alumnos, el oportuno sorteo, han sido designadas las lecciones núms. 10 y 25 del Programa, habiendo escogido el que suscribe la de número — cuyo programa dice así (Se copiará el programa de la misma).

Lección —

Lección 10. Definición del verbo - su división en sustantivo y atributivo. Subdivisiones del atributivo por su significación. Verbo transitivo - Idem intransitivo. Idem reflexivo y recíproco. División del verbo por su forma - Verbo regular - Idem irregular. Idem defectivo y tercio personal. Conjugación de *ver* y *sentir*.

Se llama verbo a aquella parte de la oración que indica el estado, esencia, existencia, acción, pasión de los seres, indicando muchas veces el tiempo y la persona. Se divide en sustantivo y atributivo. Verbo sustantivo, indica las condiciones, propias, e accidentales, de una persona o cosa, sin indicar por sí acción ni pasión. Verbo atributivo, es el anterior indicando acción y pasión. Por su significación se divide en transitivo, aquel cuya acción recae directamente sobre la persona o cosa que es su término, ejem. Juan ama a su padre, intransitivo, en que no recae directamente sobre el término sino que queda en la misma persona, ejem. Yo soy amado, reflexivo si la acción recae sobre el mismo sujeto que la ejecuta, ejem. Yo me examino, recíproco si expresa una acción mutua entre personas o cosas, ejem. Yo y Rafael nos tukamos. Por su forma se divide en regular si conservan en todos sus tiempos y personas el radical y la desinencia, propia de la conjugación a que pertenece, amar, irregulares si se altera en su conjugación el radical o las desinencias, *oir*, defectivo si no se conjuga en alguna de las personas y tercio personal si solo se conjuga en las 3as personas, *llevar*.
Conjugación del los verbos *ver* y *sentir*: Presente: Yo *viendo*, Yo *siento*.
Impers. Yo *veía*, Yo *sentía*, Perfecto *Vi*, *he sentido* o *hube sentido*,

Yo xuti, he xutido, o hube xutido, Pluocum. Yo habia xutido, Yo habia xutido.
Futuro Imperf. Yo xutire, Yo xutire, Perfe. Yo habre xutido, Yo habre xutido,
Imperativo Xute tu, Xute tu, Subjuntivo Yo xutida, Yo xutida
Superfeto Yo xutiera, xutiera o xutiera, Yo xutiera, xutiera o xutiera.
Perfeto Yo haya xutido, Yo haya xutido, Futuro Yo hubiera, habria o
hubiere xutido, Yo hubiera, habria o hubiere xutido. Yo hubiere xutido, Yo
hubiere xutido,

Sección 25. Clases de géneros que admite el latín. Maneras de distinguir el género de los sustantivos. Reglas de significación comprensivas a los masculinos. Idem a los femeninos. Idem a los neutros. Idea de los nombres comunes, epicenos y ambiguos, citando ejemplos.

Los géneros latinos son 3: masculino, femenino, neutro. Géneros masculinos, ratos, roa, roa, templum, templum. Son sustantivos los nombres de varones y generos, los de ciudades, rios, vias y rios, et. Son femeninos los de mujeres y generos, animales hembras, ciencias, artes, aves, et. Son neutros los de ciudades, terminados en um y los plurales en a-arum. Se llama nombre común a los que se refieren a nombres y personas y cosas de una misma especie, Epiceno y ambiguo.

Gerona 11 de Diciembre de 1963

Firma del interesado,

Jos Pla' Casadevall